

VLAAMSE INTERUNIVERSITAIRE RAAD (VLIR)

MEMORANDUM VOOR DE VLAAMSE REGERING

2009-2014

Inleiding

De Vlaamse overheid stelt hoge verwachtingen ten aanzien van het hoger onderwijs. In internationaal perspectief kan onze samenleving immers enkel overleven als zij zich als kennismaatschappij ontwikkelt. Vlaanderen wenst dan ook het aantal tewerkgestelden in de innovatieve kennisindustrie te laten toenemen. Menselijk kapitaal en de daarbij horende competenties zijn daartoe onze belangrijkste hulpbron.

Het hoger onderwijs en de universiteiten in het bijzonder spelen een onmisbare rol in dat proces. Onze afgestudeerden moeten de leerresultaten ('learning outcomes') van het wetenschappelijk onderbouwde onderwijs bereiken. Dat soort opleidingen kan zijn kwaliteit internationaal slechts handhaven als de band tussen onderwijs en onderzoek verder versterkt wordt.

De Vlaamse overheid heeft die complementariteit onderkend én vertaald in het financieringssysteem van de universiteiten. Naast de geëigende financiering voor onderzoek krijgt het universitaire onderwijs zijn werkingsmiddelen op basis van een combinatie van parameters die de onderwijs- en onderzoeksprestaties van de respectieve instellingen weerspiegelen. Op die wijze worden zij gestimuleerd om de onderzoeksbasis voor het hoger onderwijs verder uit te breiden en daarin ook de academische opleidingen van de hogescholen te betrekken.

Waar de stimuli duidelijk zijn en de universiteiten bereid zijn gevonden de kwaliteit die zij op dat vlak leveren te evalueren en te laten accrediteren, blijft de budgettaire inspanning van de overheid onvoldoende om het geheel van het hoger onderwijs doelmatig te ondersteunen.

De hoger onderwijsinstellingen onderschreven de vele hervormingen die in het laatste decennium in het raam van het Bologna-proces ontwikkeld zijn:

- Uitbouw van de bama-structuur
- Flexibilisering
- Associatievorming
- Accreditatie
- Levenslang leren

De Vlaamse overheid dient - naar buitenlands voorbeeld - de impact van deze uitdagingen op het beheer en het kostenpatroon van de universiteiten te onderkennen.

Omwille van het duidelijke engagement dat de universiteiten samen met de overheid hebben genomen in het kader van de Lissabon-strategie, moet de financiering aangepast worden om de instellingen toe te laten hun potentieel volledig uit te spelen.

De VLIR pleit bijgevolg in de eerste plaats voor het nakomen van de budgettaire doelstellingen die in de Lissabon-verklaring voor onderwijs en onderzoek vooropgesteld zijn. Slechts onder die voorwaarden kunnen onze universiteiten voldoende aantrekkingskracht blijven uitoefenen op de beste studenten en op hoog gekwalificeerd personeel. De stimuli die in het financieringssysteem voor het hoger onderwijs zijn ingebouwd, zullen dan in combinatie met het kwaliteitszorgsysteem hun volle vruchten afwerpen en Vlaanderen helpen in het bereiken van de gewenste internationale doelstellingen voor welvaart en innovatie.

Om de belangen van de universiteiten en hun dubbele missie naar onderwijs en onderzoek optimaal te kunnen uitvoeren, pleit de VLIR overigens voor een herschikking van de bevoegdheden binnen de Vlaamse Regering. Zo lijkt het aangewezen om de bevoegdheid Hoger onderwijs samen te laten beheren met deze voor Wetenschapsbeleid. Dat leidt tot een grotere transparantie in de financiële onderbouw van het hoger onderwijs en laat toe vanuit één voogdijminister de brug te slaan naar andere functies van het hoger onderwijs in het ondersteunen van maatschappelijke processen, als daar zijn innovatie, tewerkstelling en internationalisering.

1. Beheer

De universiteiten zijn ervan overtuigd dat het financieringsmechanisme zoals uitgewerkt voor de werkingstoelage en de onderzoekskredieten voldoende stimuli inhoudt voor het bereiken van de onderwijs- en onderzoeksdoelstellingen, zonder bijkomende regelgeving en inbreuk op de beheersautonomie van de respectieve instellingen.

De VLIR verkiest daarom nadrukkelijk het optrekken van de basisfinanciering tot op het in de Lissabon-verklaring beoogde aandeel van het BRP, boven het toevoegen van geormerkte middelen. Aldus kunnen zij de stijging van de personeelskosten en het noodzakelijk onderhoud van hun infrastructuur betalen.

In hetzelfde perspectief van autonomie vragen de universiteiten met klem om de administratieve overlast te beperken. Bestaande regelgeving moet bovendien strenger getoetst worden op verenigbaarheid met de federale wetgeving (zo is het rigide systeem van kinderbijslag moeilijk verenigbaar met het flexibele leertraject binnen de decreetgeving hoger onderwijs), alsook met de Europese wetgeving (met name in het geval van fiscale stimulansen voor onderzoekspersoneel).

- Basisfinanciering universiteiten

De omvang van de werkingstoelagen is ontoereikend en laat niet toe voldoende middelen af te zonderen voor de nieuwe decretale opdrachten van de universiteiten in de Vlaamse Gemeenschap. Er dienen dringend maatregelen genomen te worden om de overheidsuitgaven voor het hoger onderwijs naar 2% van het BRP te brengen i.p.v. het huidige percentage van 1,3.

- Investeringskredieten

De thans geldende regels inzake de vergoeding van de kosten verbonden aan het onderhoud van de gebouwen volstaan niet om de reële kosten te dekken. Volgens berekeningen van de VLIR worden slechts 26% van de benodigde kredieten aan de universiteiten toegekend om hun vastgoed in stand te houden. Een verviervoudiging van de investeringskredieten (momenteel 26 mio euro) en een inhaaloperatie na jarenlange onderfinanciering dringen zich op om te voldoen aan de talrijke opmerkingen in de visitatierapporten met betrekking tot de staat van de onderwijsinfrastructuur en de onderzoeksruidten. Een mogelijke piste bestaat erin om naar analogie met het leerplichtonderwijs een DBFM-investeringsfonds op te richten voor nieuwbouw in het universitaire onderwijs.

De nieuwe veiligheidsnormen en milieueisen vergen bovendien voortdurend aanpassingen, evenals het functioneel beheer van de gebouwen door vernieuwing van nutsvoorzieningen, installatie van datatechnologie en multimedia-uitrusting.

- Personeel en indexering

De VLIR pleit voor een correcte toepassing van de indexering: de Vlaamse universiteiten stellen vast dat de door het ministerie van Onderwijs toegepaste indexering van de toelagen, opgenomen in de rekenmodellen betreffende de toelagen 2008 en 2009, noch de werkelijke evolutie van de loonindexering noch de evolutie van de kostprijzen volgt. Voor 2008 is er een onderindexering van 17,2 mio euro en voor 2009 loopt dat op tot 32,1 mio euro voor het hoger onderwijs.

Volgende middelen dienen ter beschikking gesteld te worden om een marktconforme, competitieve rekrutering en verloning van personeel mogelijk te maken. Bestaande salarisschalen lijken op zich een geschikt instrumentarium, maar in de praktijk zijn er niet voldoende middelen om de nodige anciënniteit toe te kennen en de kwalificaties van kandidaten voor benoeming of aanstelling adequaat en competitief te verlonen.

- Cofinanciering

De universiteiten vragen om geen verplichte cofinanciering van beleidskredieten (o.a. Aanmoedigingsfonds, Vormingsfonds, Hercules) meer op te leggen. Het oormerken van de werkmiddelen en het daar bovenop koppelen van beleidskredieten aan een *matching* vanuit de eigen middelen, reduceert de bestedingsvrijheid en de autonomie van de instellingen. Universiteiten willen vanzelfsprekend verantwoording afleggen, maar hun autonomie moet behouden blijven.

- Duurzame ontwikkeling

De universiteiten vragen om één aanspreekpunt op te richten betreffende de problematiek van duurzame ontwikkeling. Tevens verzoeken zij de vele initiatieven aangaande dat thema beter te stroomlijnen. Momenteel worden de universiteiten overspoeld met een veelheid van versnipperde informatie en initiatieven vanuit verschillende ministeries. Naar analogie met de andere onderwijsniveaus verdient het aanbeveling de reg-middelen ook te kunnen toepassen op het hoger onderwijs.

2. Onderzoek

De Vlaamse universiteiten wensen ten volle de overheid te ondersteunen in haar streven naar het opdrijven van het aantal tewerkgestelden in de innovatieve kennisindustrie.

Het oude duale model, waarin de academische wereld instaat voor de ontwikkeling van fundamentele kennis en de bedrijfswereld die kennis vervolgens toepast in haar onderzoeksafdelingen is voorbijgestreefd. Vandaag is innovatie het gevolg van wederkerige relaties en interactie tussen de verschillende sleutelspelers: hoger onderwijsinstellingen, onderzoekscentra, bedrijfswereld en overheid. De inspanningen die de academische wereld op onderzoeksvlak levert, moeten in dat complementair model minstens gelijke tred houden met de bijdragen van de bedrijfswereld.

De kosten om gespecialiseerde masterstudenten en doctoraatsstudenten kwaliteitsvol te blijven opleiden, worden almaar hoger. Rekruteringsacties moeten worden bijgestuurd ten einde zowel in de eigen regio als op internationaal vlak de instroom van studenten en wetenschappelijk personeel te bewerkstelligen. Bovendien moeten de master- en doctoraatsprogramma's vernieuwd worden, zodat onze wetenschappers met zin voor ondernemen leren omgaan met hun kennis en competenties.

Ook wat dat betreft, uiten de universiteiten de uitdrukkelijke wens de enveloppe voor onderzoeksfinanciering te laten toenemen conform de Lissabon-doelstellingen, eerder dan bijkomende instrumenten en "gekleurde" middelen in het leven te roepen.

De toename van de onderzoeksbudgetten moet de universiteiten in staat stellen een billijke overhead toe te passen op *alle* onderzoeksfinanciering, met inbegrip van de financiering voor overheidsopdrachten, ten einde de druk van de onderzoeksuitbouw op de algemene werkingstoelage voor onderwijs te doen afnemen.

- Financiering Wetenschap & Innovatie

De norm van 3% van het BBP voor Wetenschap & Innovatie (met 1% overheidsfinanciering) moet het richtsnoer blijven. Wil Vlaanderen aan het einde van de volgende legislatuur de 1%-doelstelling bereiken, dan is er volgens de berekening van de VRWB elk jaar een structurele investering van 230

miljoen euro bijkomende middelen nodig. In die stijging is het wenselijk een evenwichtige verdeling van middelen te behouden tussen onderzoek op initiatief van de onderzoekers (*investigator-initiated research*) en vraaggedreven onderzoek.

De toename van de vrij te besteden BOF-middelen is sinds 2002 nagenoeg stilgevallen. In plaats daarvan kwamen nieuwe initiatieven, zoals de Methusalemfinanciering, de uitbreiding van het ZAP-kader met BOF-ZAP en Tenure Track mandaten. De universiteiten juichen die acties, die een specifieke bestemming hebben en een strakke regulering hanteren, toe. Echter, de druk op de vrij te besteden middelen in het BOF is daardoor om begrijpelijke redenen zeer sterk toegenomen. Naar aanleiding van de harmonisering van universitaire doctoraatsbeurzen zijn de universiteiten ook bezorgd over een mogelijke afname van het aantal financierbare mandaten. Om al die redenen stellen de universiteiten de overheid voor de BOF-middelen met 5% te verhogen.

- Overheadregeling

De VLIR vraagt aandacht voor het probleem van de overhead op onderzoeksfinanciering vanwege de overheid. Hij stelt voor een groeipad naar 17% te voorzien, zoals op andere onderzoeksfinanciering van toepassing is.

- Optimalisering bestaande instrumenten, eerder dan het ontwikkelen van nieuwe instrumenten

Vlaanderen beschikt over een uitgebreid innovatie-instrumentarium. De VLIR pleit er dan ook voor dat het beleid zich in de eerstkomende jaren richt op het optimaliseren en verder uitbouwen van de bestaande ondersteuningsinstrumenten en geldstromen, eerder dan op het ontwikkelen van nieuwe instrumenten, kanalen of loketten.

Om het Vlaams W&I-beleid aan kracht te doen winnen, is enerzijds een onderbouwde beleidsvisie en anderzijds een afstemming met de Europese en internationale ontwikkelingen noodzakelijk. Daartegenover staat het engagement van de universiteiten om de onderzoeksfinanciering op een transparante manier aan te wenden (finaliteit van alle beurzenstelsels, samenwerking tussen universiteiten en strategische onderzoekscentra).

- Instroom stimuleren door versterkte wetenschapsinformatie

Om tegemoet te komen aan de acute problematiek van de instroom van generatiestudenten in de wetenschappelijke en technologische domeinen stelt de VLIR voor om het Actieplan Wetenschapsinformatie beter af te stemmen op het niveau van de scholen, onder meer in het kader van de studiekeuzeproblematiek. Dat Actieplan moet meer aandacht schenken aan de maatschappelijke uitstraling en aan de relevantie van het fundamenteel onderzoek als basis voor de opbouw van het strategisch basis- en van het toegepast onderzoek.

3. Onderwijs en kwaliteitszorg

De VLIR is overtuigd dat de kwaliteitszorgsystemen kunnen evolueren naar een proces dat het vertrouwen in het hoger onderwijs verder vergroot en de overheid zal toelaten aan de universiteiten en hogescholen ruime autonomie te verschaffen voor het uitbouwen van hun opleidingsaanbod. De geïntegreerde koepelorganisatie Vlaamse Universiteiten en Hogescholen Raad (VLUHR) zal met name blijven instaan voor de coördinatie van de externe kwaliteitszorg in een perspectief van *benchmarking* en transparantie tussen Vlaamse instellingen.

In het kader van goed beheer vraagt de VLIR ook hier naar beperking van de administratieve overlast en vereenvoudiging van procedures en meer bepaald om de mobiliteit te bevorderen.

- Nieuw accreditatiesysteem Vlaanderen

De Vlaamse universiteiten willen actief meewerken aan de uitbouw van een op de Vlaamse situatie toegesneden accreditatiesysteem. De VLIR zal daarom in nauwe samenwerking met de VLHORA de *Pilot*-projecten die de NVAO organiseert van nabij opvolgen en evalueren.

De evaluatie zal zich toespitsen op de bijdrage van het nieuwe systeem aan een verminderde evaluatielast voor de respectieve instellingen en daartoe de kwaliteitszorgprocedures verfijnen en bijsturen.

Anderzijds houden de hoger onderwijsinstellingen zich het recht voor om in alle vrijheid de impact van onderscheiden combinaties tussen instellings- en opleidingsaccreditatie af te wegen. Met name een evenwichtige taakverdeling tussen de drie betrokken niveaus (instellingen, koepelorganisaties, NVAO) moet worden uitgeklaard om overlap te vermijden en de totale kost beheersbaar te houden.

- Lerarenopleiding

De huidige regeling in verband met de integratie van de lerarenopleiding in de systematiek van de universitaire en academische opleidingen is niet bevredigend. Alternatieven voor die hybride regeling, die mogelijks zorgt voor studieduurverlenging en demotivatie bij studenten, dienen onderzocht te worden.

- Mobiliteit

Bijkomende mogelijkheden om de studentenmobiliteit verder te stimuleren zijn noodzakelijk. Daartoe dienen een aantal voornamelijk decretaal-administratieve hinderpalen van structurele mobiliteit weggewerkt te worden, en meer bepaald technische regels betreffende de diploma's. De mogelijkheid van samenwerkingsakkoorden met de Franse gemeenschap en gezamenlijke diplomering met Nederland kunnen verregaand gefaciliteerd worden. Voornamelijk op masterniveau is een versoepeling van de taalregeling nodig om binnenlandse studenten meer kansen te geven op internationale contacten met buitenlandse studenten en lesgevers, en buitenlandse studenten meer opties aan te bieden.

4. Universitaire ziekenhuizen

Sinds het Flexner rapport (US 1913) wordt algemeen aanvaard dat de medische opleiding ingebed zit in de faculteit Geneeskunde, die de wetenschappelijke onderbouw verzorgt, en in het universitair ziekenhuis, dat klinische "bedside teaching" biedt. Door deze symbiose is de klinische praktijkvoering vandaag gestoeld op het principe van "evidence based medicine". De overdracht van wetenschappelijk onderzoek naar toepassingen in patiëntenzorg ligt aan de basis van het begrip translationele geneeskunde, dat vandaag essentieel is voor medische innovatie. Vooral in de voortgezette opleiding tot arts specialist komt dit tot uiting. De synergie wordt echter ondermijnd door de onderfinanciering van de "universitaire werkplaatsfunctie" (UWF) van het universitair ziekenhuis. De opleiding arts wordt gefinancierd door de Vlaamse gemeenschap, departement Onderwijs. De student BaMa arts heeft een gewicht 4 in het financieringsmodel, maar voor de master-na-master en de stage in specialistische geneeskunde die noodzakelijk is om tot praktijkvoering te kunnen overgaan, is geen financiering voorzien. De bijdrage van de universiteit aan de UWF van een universitair ziekenhuis is daardoor minimaal en stemt overeen met ongeveer 1% van de totale omzet. De inkomsten van universitaire ziekenhuizen worden gewaarborgd door het federale ministerie van Sociale zaken. Ze bestaan voornamelijk uit opbrengsten van medische acten en hospitalisatie activiteiten. De wetenschappelijke onderwijsfunctie wordt erkend in een specifieke B7 nomenclatuur, maar bedraagt max. 5% van de totale omzet. Globaal wordt in de literatuur aanvaard dat de UWF van een universitair ziekenhuis ongeveer 25% bedraagt van de omzet. Een Belgische studie (Antares) uitgevoerd bij alle universitaire ziekenhuizen bevestigt deze cijfers.

In België betekent dit dat de UWF door het RIZIV wordt ingevuld en dat de ziekenhuisdirecties de universitaire artsen onder druk zetten om hun academische activiteiten te verminderen vermits er geen specifiek budget tegenover staat.

Een specifiek en voldoende groot budget voor de UWF dient daarom te worden voorzien. Naar analogie met Nederland zou het ministerie van Sociale zaken dit bedrag kunnen vrijmaken en

doorgeven aan de universiteiten, die hun aandeel onmiddellijk overmaken aan de UWF van het universitair ziekenhuis.

5. Internationalisering – Vlaanderen is internationaal of zal niet zijn

Het Vlaams Hoger Onderwijs wil zich met zijn instellingen profileren als de verschafter van internationaal competitief onderwijs en onderzoek. Onvoldoende inspelen op de globale internationaliseringstrend van het hoger onderwijs zal immers negatieve gevolgen hebben op de plaats van Vlaanderen binnen een geglobaliseerde kennismaatschappij. Om die plaats te vrijwaren, vragen wij de overheid om begeleidende maatregelen op het overkoepelende vlak (Flamenco) enerzijds en op het vlak van de ondersteuning van de instellingen anderzijds.

- Ontwikkelingssamenwerking

De Vlaamse overheid wordt opgeroepen om, samen met andere betrokken instanties, een faciliterend kader te creëren voor de Vlaamse instellingen en academici om zich actief te kunnen inzetten voor internationale samenwerking in het algemeen, en universitaire ontwikkelingssamenwerking in het bijzonder. VLIR-UOS is in de tijd van elf jaar uitgegroeid tot een volwaardige professionele organisatie. Met een gerodeerd en uitgebreid instrumentarium beheert zij de middelen die zij ontvangt van de federale minister voor ontwikkelingssamenwerking. VLIR-UOS stelt haar organisatiestructuur, samenwerkingsvormen, netwerk en expertise ter beschikking van Vlaamse actoren die begaan zijn met internationalisering en ontwikkelingssamenwerking. Het gaat zowel om de operationele werking via het secretariaat, als de organisatiestructuren binnen de associaties en de interuniversitaire samenwerking binnen VLIR-UOS.

- Instellingsbeleid

Er moeten, op basis van een reeks indicatoren, specifieke middelen voorzien worden om het internationaliseringsproces van de instellingen te stimuleren en te ondersteunen. Hierdoor kan de internationale activiteit, de internationale samenwerking en de universitaire ontwikkelingssamenwerking van de instellingen, faculteiten, departementen en individuele academici worden aangemoedigd en financieel beloond. Bovendien moet de bestaande 2% regel verruimd en aangepast worden om de instellingen toe te laten een kwaliteitsverhoging van de instroom te realiseren (koppeling met *tuition fees*).

- Buitenlandse studenten

Bij het rekruteren van buitenlandse studenten vormen de bestaande decretale bepalingen omtrent het gebruik van een andere instructietaal dan het Nederlands een onoverkomelijk obstakel. Versoepeling is daarom noodzakelijk en moet bijgevolg mogelijk gemaakt worden.

Er dienen voldoende aantrekkelijke beurzen ter beschikking van buitenlandse studenten gesteld te worden.

Ook voor een (kost)efficiënt en doelgroepgericht onthaal en voor opvang van buitenlandse studenten, onderzoekers en docenten dient mede door de Vlaamse overheid een faciliterend kader te worden gecreëerd.

- Koepelorganisatie

De vzw Flamenco wil uitgroeien tot het agentschap voor internationalisering van het Vlaamse hoger onderwijs naar analogie met andere Europese lidstaten die over een dergelijk agentschap beschikken. Daartoe moeten op structurele basis en op gecoördineerde wijze de gepaste middelen worden voorzien. Zo zal Flamenco met name een coherent beleid met betrekking tot de promotie van het kwalitatief hoogstaande Vlaamse hoger onderwijs in het buitenland kunnen voeren.